

Sahne Tasarımında Mekânın Psikolojisi

The Psychology of Space in Stage Design

ÖZET

Sahne tasarımı, estetik çekiciliğin ötesinde, tiyatrodaki anlatıların geliştiği, tasvir edildiği ve uygulandığı bir tuval işlevi görür. Bu nedenle, bir tiyatro atmosferinde mekânın düzenlenmesi, performans sergileyenler ve seyirciler arasındaki psikolojik deneyimleri derinlemesine etkiler. Bu açıdan, çevresel psikoloji, bilişsel psikoloji ve algısal psikoloji gibi temel psikolojik prensipleri inceleyerek, mekânsal konfigürasyonların tiyatro performansı ve seyirci katılımı dinamiklerini nasıl etkilediğini anlamak mümkündür. Bu yazı, sahne tasarımının karmaşık ilişkisini psikolojik bir bakış açısıyla açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Sahne Tasarımında Mekân Psikolojisi, bir tiyatro ortamındaki fiziksel unsurların düzenlenmesi ile bunun insan algısı, duyguları ve bilişi üzerindeki etkisi arasındaki karmaşık ilişkiyi araştırır. Bu çalışma, mekânsal konfigürasyonların seyirci katılımını, oyuncu performansını ve hikâye anlatma dinamiklerini nasıl etkilediğini inceleyerek sahne tasarımının çok yönlü boyutlarını araştırmaktadır. Çalışma psikolojik kuram ve ilkelerden yola çıkarak, mekânsal tasarım ile hem oyuncuların hem de seyircilerin psikolojik deneyimleri arasındaki simbiyotik etkileşimi ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Araştırma sahnelemede mekânsal manipülasyonun derin etkilerini aydınlatarak, tiyatro üretiminin ardındaki sanat ve psikoloji anlayışımızı zenginleştirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sahne Tasarımı, Mekân psikolojisi, Tiyatro Deneyimi, Seyirci Katılımı, Oyuncu Bilişi.

ABSTRACT

Beyond aesthetic appeal, stage design functions as a canvas on which narratives in the theater are developed, depicted and executed. Therefore, the organization of space in a theatrical atmosphere profoundly affects the psychological experiences between performers and audience members. In this respect, by examining basic psychological principles such as environmental psychology, cognitive psychology and perceptual psychology, it is possible to understand how spatial configurations influence the dynamics of theatrical performance and audience engagement. Spatial Psychology in Stage Design explores the complex relationship between the arrangement of physical elements in a theatrical environment and its impact on human perception, emotions and cognition. This study explores the multifaceted dimensions of stage design by examining how spatial configurations affect audience engagement, actor performance and storytelling dynamics. Drawing on psychological theories and principles, the study aims to reveal the symbiotic interplay between spatial design and the psychological experiences of both actors and audiences. By illuminating the profound effects of spatial manipulation in staging, the research aims to enrich our understanding of the art and psychology behind theater production.

Keywords: Stage Design, Space Psychology, Theater Experience, Audience Participation, Actor Cognition.

GİRİŞ

Tiyatro üretiminde sahne, hikâye anlatımı için bir fondan daha fazlasıdır; anlatıların ortaya çıktığı, duyguların uyandırıldığı ve sanatçılar ile seyirciler arasında bağların kurulduğu dinamik bir alandır. Sahne tasarımı, estetik çekiciliğinin ötesinde, tiyatro alanındaki psikolojik deneyimleri şekillendirmede çok önemli bir rol oynar. Sahne ve dekorların düzenlenmesinden mekânsal boyutların manipülasyonuna kadar, sahne tasarımının her yönü tiyatro performansının dinamiklerini ve seyirci katılımını etkiler. Çalışmada bu temelde, mekânsal psikoloji ve sahne tasarımı arasındaki karmaşık etkileşimi inceleyerek, mekânsal konfigürasyonların tiyatro bağlamında insan algısı, duyguları ve bilişi üzerindeki derin etkilerini ortaya çıkarmaya odaklanılmıştır. Çevresel Psikoloji, Bilişsel Psikoloji ve Algısal Psikolojiden elde edilen bilgilerden yararlanarak, tiyatro ortamının mekânsal organizasyonunun hem oyuncuların hem de izleyicilerin psikolojik deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini keşfetmek için tüm bulgular detaylandırılmıştır. Tiyatro, özünde oyuncular ve seyirciler arasındaki etkileşimle gelişen iş birliğine dayalı bir sanat biçimidir. Bu nedenle sahenin mekânsal düzeni, bu etkileşimin ortaya çıktığı fiziksel ortam olarak hizmet eder. Tasarımcılar, performans alanındaki unsurları stratejik olarak düzenleyerek seyircinin dikkatini manipüle edebilir, duygusal tepkilerini yönlendirebilir ve onları ortaya çıkan anlatının içine daha derinlemesine çekebilir. Araştırmanın merkezinde, bireyler ve fiziksel çevreleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çevresel psikoloji kavramı yer almaktadır. Tiyatro bağlamında, çevresel psikoloji, yakınlık, düzen ve ambiyans gibi mekânsal ipuçlarının insan davranışını ve algısını nasıl etkilediğine dair çok değerli bilgiler sunmaktadır. Örneğin, oturma düzeninin sahneye göre ayarlanması, izleyicilerin aksiyona yakınlık hissini etkileyebilir ve böylece performansa katılım ve duygusal yatırım düzeylerini şekillendirebilir. Dahası, bilişsel psikoloji, tiyatro deneyimine dahil olan zihinsel süreçleri anlayabileceğimiz bir

Memet Ali Zeren¹

How to Cite This Article

Zeren, M. A. (2024). "Sahne Tasarımında Mekânın Psikolojisi", Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, 10(5): 654-660. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13851806>

Arrival: 27 May 2024

Published: 30 September 2024

International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

This journal is an open access, peer-reviewed international journal.

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Çizgi Film ve Animasyon Bölümü, İzmir, Türkiye.

mercek sağlar. Sembolik imgelerin yorumlanmasından anlatı tutarlılığının oluşturulmasına kadar, bilişsel mekanizmalar izleyicilerin tiyatro dünyasını nasıl anlamlandırdıklarını şekillendirmede temel bir rol oynar. Tasarımcılar, mekânsal unsurları stratejik olarak manipüle ederek bilişsel erişilebilirliği artırabilir, izleyicilerin anlatı akışını takip etmesini ve sahnedeki karakterlerle bağlantı kurmasını kolaylaştırabilir. Algısal psikoloji, duyuşsal uyarıların tiyatro ortamında nasıl işlendiğini ve yorumlandığını açıklayarak anlayışımızı daha da zenginleştirir. Işık, ses ve mekânsal düzenlemenin dikkatli kullanımı sayesinde tasarımcılar, izleyicileri oyunun dünyasına taşıyan sürükleyici duyuşsal deneyimler yaratabilirler. Birden fazla duyuşu aynı anda harekete geçiren tiyatro mekanları, hikâye anlatımının dil ve mantık sınırlarını aştığı zengin, çok boyutlu manzaralar haline gelir. Sahne tasarımında mekânsal psikoloji üzerine yapılan araştırmada, fiziksel mekân, insan algısı ve duyuşsal deneyim arasındaki karmaşık ilişkiler ağını ortaya çıkarma amaçlanmıştır. Bulgulardan yola çıkarak mekân psikolojisi çalışmalarını ve teorik çerçeveleri inceleyerek, mekânsal değişkenlerindeki seyirci katılımını, oyuncu performansını ve hikâye anlatma dinamiklerini nasıl etkilediği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu disiplinler arası araştırma sayesinde, tiyatro üretiminin ardındaki sanat ve psikolojiye ışık tutmak ve sahnelemede mekânsal manipülasyonun dönüştürücü gücüne dair anlayışı zenginleştirmek hedeflenmiştir. Bu çalışmanın, tasarımcılara, yönetmenlere ve oyunculara, izleyicilerde derin yankı uyandıran ve insan ruhu üzerinde kalıcı bir etki bırakan sürükleyici tiyatro deneyimleri oluşturmada mekânsal psikolojinin potansiyelinden yararlanmaları için ilham vermesi beklenmektedir.

Çevresel Psikoloji

Çevre psikolojisi, bireyler ve çevreleri arasındaki etkileşimleri inceleyen, çevrenin davranış ve refahı nasıl etkilediğine odaklanan multidisipliner bir alandır (Steg & Vlek, 2009). (Boztepe,37:2021)'in belirttiği üzere: "Sanatın genişleyen alanı farklı disiplinlerin ve vizyonların bir arada temsiline olanak sağlamaktadır". Çevre psikolojisinde çevre yanlısı davranışları teşvik etmede hedef olan 'Çerçeveleme Teorisi' sanat alanları için önemlidir. Bu teori, çevresel eylemlerin bireylerin hedefleri ve değerleriyle uyumlu bir şekilde çerçeveselendirilmesinin sürdürülebilir davranışları motive edebileceğini öne sürmektedir. (Xu & ark, 2018). Çevrenin atmosferik dokusu, geri dönüşüm ve ortam sıcaklığının etkileri, çevre psikolojisi alanındaki çeşitli araştırma konuları arasındadır. Bu konular, (Gifford, 201:294)'un belirttiği üzere: araştırmacıların çevrenin insan davranışını nasıl etkilediğini anlamak için araştırdıkları çeşitli faktörleri yansıtmaktadır. Bununla birlikte çevre psikolojisinin acil çevre sorunlarının ele alınmasında ve sürdürülebilir uygulamaların teşvik edilmesinde önemli bir etkisi vardır (Kumar & ark, 2013).

Bu alanda yeni nesil bir sahne tasarımı anlayışı olarak 'Ekossenografi' öne çıkmaktadır. Bir performans, mekânın çevresini kabul edecek ve kucaklayacak şekilde tasarlanır. Bu bağlamda İnsanlar, bitkisel öğeler ve inert maddeler dahil olmak üzere oluşturulan tüm unsurlar arasında bir iletişim kurulmuştur. Bu, teatral eserde rol oynamaları için bu unsurların her birinin tarihini, bütünlüğünü ve yeteneğini hesaba katmakla ilgilidir. Ekolojiyi sahne ile birleştirmenin temelinde, canlı sistemler ile insan tasarımı arasındaki bağlantıların anlaşılması yer alır. Ekolojik düşünce, varlıkları, nesnelere ve yerleri oluştururken maddeselliğin ve çevrenin karşılıklı olarak bağımlı olduğunu kabul eder; insanları, doğayı emrinde kullanan ayrı bir varlık olarak değil, doğanın sisteminin bir parçası olarak kabul eder. 'Ekolojik' olmak, hiçbir kararın tek başına ayakta duramayacağı bilincini bütünleştirmek anlamına gelir: Her seçim, geniş kapsamlı ve uzun vadeli etkilere sahip olabilecek sosyal, çevresel, ekonomik ve politik sonuçlarla iç içe geçmiştir. Bu alanda en önemli sahne tasarımcısı ve yönetmen Marie-Renée Bourget Harvey'dir. Sanatçı üretimlerinde ekolojik bir yaklaşımla tasarımlarını yapmaktadır. 2013 yılında Québec Operasında yaptığı 'Madame Butterfly' opera tasarımı buna örnektir.

Görsel 1: Madame Butterfly, Sahne Tasarımı, Joyful Eco-creativity: Interview with Marie-Renée Bourget, Harvey.2013

Kaynak: <https://ecoscenography.com/2021/01/28/joyful-eco-creativity-interview-with-marie-renee-bourget-harvey-canada/> Erişim Tarihi: 2.03.2024.

Özellikle çağdaş tiyatro ve performans alanlarındaki senografik yapıdaki görsel çekiciliği arttırmak için çevresel psikoloji teorilerinden yararlanılmaktadır. Bu bağlamda çevresel psikoloji, değer-inanç-norm teorisini ve çevresel kaygı ile davranış arasındaki ilişkiyi vurgulayarak çevresel açıdan anlamlı davranış teorilerini tartışmaktadır. Bu teoriler, çevresel açıdan anlamlı davranışları yönlendiren faktörlere ilişkin değerli bilgiler sağlamaktadır. (Stern,2000:410). Mary Zimmerman 2017 yılında *Odyssey*'in klasik öyküsünü en az ögeyle anlatmıştır. Yaptığı sahne tasarımında tanrıların değişen bağlılıkları ve yolculuğun kalbinde yer alan Odysseus'un kibri tarafından kontrol edilen su, toprak ve havayla dolu bir dünyayı çağrıştırmıştır. Su sahnede hiç görünmeden, denizin enginliği ve dehşeti seyircinin hayal gücünde büyük bir yer tutmuştur. Hareketli kostümler dalgalanmayı ve rüzgârı çağrıştırmıştır. Bununla birlikte pek çok sahne kumsalda geçmesine rağmen, kum yalnızca en sonunda belirmiş; sembolik olarak Penelope'nin taliplerinin geri dönen kocasının elindeki ölümlerini temsil etmiştir.

Görsel 2: Performans, *Odysseus Addressing Environmental Topics in Theatre by Using Greenturgy*, 2018.

Kaynak: <https://howlround.com/addressing-environmental-topics-theatre-using-greenturgy> Erişim Tarihi: 1.03.2024

Bu bilgilere ek olarak çevresel psikolojinin temel ilkeleriyle uyumlu olarak, insanlar ve çevre arasındaki sürdürülebilir etkileşim için bir köprü olan, doğal öğeleri iç mekân ve yapı tasarımlarına entegre ederek insanların doğa ile olan bağlantısını güçlendirmeyi amaçlayan bir yaklaşım olan 'biyofilik' tasarımı araştırılmaktadır. Bu araştırma, refahı ve sürdürülebilirliği teşvik etmek için doğadan ilham alan tasarım unsurlarını bir araya getirmenin önemini altını çizmektedir. Genel olarak, çevre psikolojisi literatürü, çevrenin insan davranışını ve refahını nasıl şekillendirdiğine dair anlayışımızı derinleştiren zengin bir teori ve ampirik bulgular dokusu sunmaktadır (Zhao & Ark, 2022:5-7). Çevre psikolojisi ve tiyatro çeşitli şekillerde kesişerek, çevrenin insan davranışını ve tiyatro ortamlarındaki deneyimleri nasıl etkilediğine dair içgörüler sunar. Biyopsikososyal bu model, biyolojik, psikolojik ve çevresel etkilerin ayrılmaz doğasını kabul eder. Bütüncül olan bu yaklaşım, tiyatro performanslarının gerçekleştiği ortamın bireyleri psikolojik ve sosyal olarak etkileyebileceği fikriyle uyumludur (Nicholson & ark., 2007). Tiyatroları da içerebilen, hizmetlerin sunulduğu fiziksel çevreyi ifade hizmet ortamı kavramı fiziksel çevreyi ifade etmektedir. (Harris & Ezech, 2008:392-394). Hizmet ortamı, izleyici deneyimlerinin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Tiyatrolar için tasarım, ambiyans ve genel atmosfer, izleyicilerin algılarını ve davranışlarını önemli ölçüde etkileyebilir. Tiyatro gibi hedonik bir sanat çalışmasına katılan izleyiciler duygusal uyarılma ve zevk arayışındadır. Tiyatro ortamının duygusal ve duygusal yönleri belirli tepkiler uyandırabilir ve izleyici katılımını etkileyebilir. Tiyatro, sürükleyici doğası sayesinde güçlü duygusal tepkiler uyandırma ve bireyler için unutulmaz deneyimler yaratma potansiyeline sahiptir (Foroughi & ark.,2019). Bu bağlamda çevresel mesajların iletilmesinde dramatik sanatların kullanılması, izleyicilerin fiziksel, psikolojik ve ruhsal düzeylerde ilgisini çekerek sürdürülebilirlik ve çevrenin korunması konusunda daha derin bir anlayış geliştirmelerini sağlayabilir.

Bilişsel Psikoloji

Bilişsel psikoloji, bireylerin çevresel uyaranları nasıl algıladığını, işlediğini ve bunlara nasıl tepki verdiğini anlamak için gereklidir. Bu alanda temel olan biyopsikososyal model, insan bilişini şekillendirmede biyolojik, psikolojik ve çevresel faktörlerin birbiriyle bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır (Nicholson & ark, 2007). Bu model özellikle iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik gibi çevresel konularla ilgili bilişsel süreçlerin incelenmesiyle ilgilidir. Sosyal bilişsel

teori merceğinden bakılan çevre yanlısı davranış, bireylerin öz yeterlilik inançlarının ve sonuç beklentilerinin çevre dostu eylemleri yönlendirmedeki önemini vurgulamaktadır. Yeterlilik algısı ve hedef belirleme gibi bilişsel faktörler, çevre yanlısı davranışların motive edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Sawitri & ark, 2015:28-29). İklim değişikliğinin azaltılması ve sürdürülebilirlik çabalarını engelleyen psikolojik engelleri tartışmakta ve çevreye duyarlı eylemleri engelleyen bilişsel engellere ışık tutmaktadır. Bu engellerin anlaşılması, sürdürülebilir davranışları teşvik eden müdahalelerin tasarlanmasında esastır (Gifford: 2011,295). Çevresel bilişin çevre yanlısı davranış üzerindeki etkisi, psikolojik mesafenin aracılık rolü oldukça önemlidir. Çevre koruma bilgisi ve medyaya maruz kalma, psikolojik mesafeden etkilenen bilişsel süreçler yoluyla bireylerin algılarını ve davranışlarını etkileyebilir. Bu bağlamda, bilişsel psikoloji, bireylerin çevresel bilgileri nasıl işlediklerini, kararlar aldıklarını ve çevre yanlısı davranışlarda bulduklarını anlamada hayati bir rol oynamaktadır. Araştırmacılar, öz yeterlilik, ahlaki inançlar ve psikolojik mesafe gibi bilişsel faktörleri inceleyerek, çevresel karar verme ve davranışın altında yatan bilişsel mekanizmalar hakkında içgörü kazanabilirler.

Bilişsel psikoloji gibi disiplinleri kapsayan bilişsel bilim, teatral dilin ve seyirci tepkilerinin insan bilgi işleme ve iletişimi tarafından nasıl şekillendirildiğini anlamak için araçlar sunar. Bu disiplinler arası yaklaşım, iletişimsel olaylarda yer alan kişisel inançlara, varsayımlara, çıkarımlara ve içsel zihinsel temsillere odaklanarak teatrallığı yeni yollarla analiz etmeye yardımcı olur. Bilişsel psikoloji ve tiyatro arasındaki ilişki, insan iletişimi, algısı ve bilgi işlemenin tiyatro deneyimlerini nasıl etkilediğini ve bu deneyimlerden nasıl etkilendiğini araştırır (Silva & Ark, 2007:158-159). Psikodilbilim ve söylem analizi gibi disiplinleri kapsayan bilişsel psikoloji, bilginin edinilmesi, düzenlenmesi ve kullanılmasındaki psikolojik süreçler üzerine çalışmaktadır. Bu disiplinler arası araştırma, sahne sanatlarının sosyo-bilişsel gelişim, seyirci algısı ve alımlama üzerindeki psikolojik etkisinin bir çalışma konusu olduğu tiyatro alanına kadar uzanır. Bilişsel bilimler dikkat, empati ve kavramsallaştırma gibi tiyatro ve performans olguları için yanlılanabilir açıklamalar sağlar. Bundan yola çıkarak, bilimsel olarak doğrulanamayan teorilerle tezat oluşturmada ve sahnedeki teatral ikiliği ve eylemi anlamak için ampirik bir yaklaşım savunmakta olduğu söylenebilir. Çevresel mesajların iletilmesinde dramatik sanatların kullanılması, izleyicilerin fiziksel, psikolojik ve ruhsal düzeylerde ilgisini çekerek sürdürülebilirlik ve çevrenin korunması konusunda daha derin bir anlayış geliştirmelerini sağlayabilir. Bir tiyatro sahnesinin tasarımı, akustik, aydınlatma ve oyuncular arasında ortak zihinsel modellerin oluşturulması gibi karmaşık hususları içerir. Antik Yunan tiyatrolarındaki akustik ve aydınlatma gereksinimleri, seyirci kapasitesini işitsel ve görsel konforla dengelemenin önemini vurgulamaktadır. Sahne tasarımının akustiğe katkısını anlamak, sürükleyici tiyatro deneyimleri yaratmak için çok önemlidir (Barkas, 2019:340-341). Bununla birlikte oyuncular arasında zihinsel modellerin koordinasyonu, sahnede başarılı doğaçlama ve sahne tasarımı iş birliğine dayalı hikâye anlatımı için gereklidir. Tasarımcılar ve oyuncular, tiyatrodaki bilişsel psikolojinin bu yönlerini duyumsayarak seyirci deneyimini geliştirebilir ve ilgi çekici performanslar yaratabilirler. Bu belirlemeden yola çıkarak, bilişsel psikoloji ilkelerinin çeşitli tasarım bağlamlarında uygulanmasına ilişkin içgörüler sağladığı düşünülebilir. Özellikle izleyici katılımını ve öğrenmeyi optimize etmek için tiyatro alanlarının tasarlanmasıyla ilgili olabilecek bilişsel mimari ve öğretim tasarımını tartışmaktadır (Howard & ark., 2008:162-163).

Algısal Psikoloji

Algısal psikoloji, bireylerin etraflarındaki dünyayı nasıl yorumladıklarını ve anlamlandırdıklarını anlamayı amaçlayan çok çeşitli teori ve yaklaşımları kapsar. Algısal psikolojinin öne çıkan yönlerinden biri, erken yapısalcılık ve Gestalt psikolojisinden görsel karmaşıklık teorisi, algısal öğrenme teorisi ve sinirsel devre teorisi gibi çağdaş teorilere doğru gelişen görsel karmaşıklığın incelenmesidir (Donderi, 2006). Algısal psikoloji, sosyal belirginliğin algısal eşleşme üzerindeki etkisinden algısal öğrenmede yer alan bilişsel ve sinirsel mekanizmaların araştırılmasına, algısal ve kavramsal süreçler arasında paralellikler kurarak soyut düşünce mekanizmalarının algıda da mevcut olduğunu öne sürmektedir (Chater, 1996:560-561). Algısal psikoloji aynı zamanda Rudolf Arnheim'in Gestalt psikolojisine katkılarını araştıran ve algısal süreçlerde sanatın rolünü vurgulayan (Verstegen,2007:9-10) tarafından da belirtildiği gibi sanat alanına da uzanır. Algısal psikoloji, algısal süreçleri yöneten temel ilkelerden sanat, biliş ve ürün değerlendirme gibi çeşitli alanlardaki uygulamalarına kadar geniş bir araştırma yelpazesini kapsar. Algısal psikoloji, deneyimin görüntü, ses, koku, tat ve dokunma algımızı nasıl şekillendirebileceğini araştırmakta ve algısal öğrenmenin çeşitli alanlardaki derin etkisini vurgulamaktadır. Algısal öğrenme, çevremizi algılama şeklimizde uygulama veya deneyime bağlı olarak meydana gelen uzun vadeli değişiklikleri içerir ve belirli görevlerde algısal performansı önemli ölçüde artırabilir. Bu öğrenme sadece duyuşsal becerileri geliştirmekle ilgili değil, aynı zamanda karmaşık kalıpları algılama ve gördüklerimizde, duyduklarımızda ve hissettiklerimizde ayırım yapma yeteneğimizi geliştirmekle de ilgilidir. Algısal öğrenme hem katılımlı hem de katılımsız koşullar altında gerçekleşebilir; bu da bu öğrenmenin altında yatan mekanizmaların beyindeki duyuşsal temsiller, karar süreçleri, dikkat ve ödül sistemlerindeki değişiklikleri içerdiğini düşündürmektedir. Deneyim, algısal süreçlerimizi önemli ölçüde etkileyerek, uzman becerileri geliştirmek veya algısal eksiklikleri rehabilite etmek için uygulanabilecek gelişmiş ayrımcılık ve kategorizasyon yeteneklerine izin verir (Goldstone, 2017).

Algısal psikolojinin ilkelerini anlamak, sahne tasarımcıları için çok önemlidir; çünkü bu ilkeler, seyircilerin kendilerine sunulan görsel ve işitsel uyaranları nasıl yorumlayacağı ve bunlara duygusal olarak nasıl tepki vereceği konusunda bilgi sağlar. Algısal psikolojinin bazı temel ilkeleri, sahne tasarımındaki uygulamalar açısından önemlidir. Görsel deneyimler yaratmada Gestalt ilkeleri, insanın nesnelere ayrı ayrı algılamak yerine daha büyük bir bütünün parçası olarak algılama eğilimini vurgular. Bunun sahne tasarımı açısından derin etkileri vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir: Yakınlık Yasası: Birbirine yakın olan unsurlar bir grup olarak algılanır. Tasarımcılar bu prensibi, izleyicinin otomatik olarak ilgili veya birbirine ait olarak yorumlayacağı sahne veya dekor kümeleri oluşturmak için kullanabilirler. Benzerlik Yasası: Benzer öğeler, benzer olmayan öğelere göre daha ilişkili olarak algılanır. Tasarımcılar, kostüm tasarımı veya aynı rengi, şekli veya dokuyu paylaşan manzara unsurları aracılığıyla, açık anlatı ipuçları olmadan karakterler veya ortamlar arasında bağlantılar önerebilir. Süreklilik Yasası: Göz, yollar, çizgiler ve eğriler boyunca çizilir; sürekli formlar, kopuk formlar yerine tercih edilir. Sahne tasarımcıları, manzara elemanlarının ve ışıklandırmanın stratejik yerleşimini kullanarak seyircinin dikkatinin sahne boyunca akışını yönlendirebilir (Gao:2019,5-6).

Sahne tasarımına etki eden başka bir Gestalt yaklaşımında ‘Derinlik Algısı ve Mekân Yanılsaması’ olduğu söylenebilir. Sahne tasarımcıları genellikle tiyatro alanının fiziksel sınırlamaları dahilinde çalışmak zorunda kalır. Algısal psikoloji, derinlik ve mekân yanılsamasını yaratmak için araçlar sağlar: Bu yaklaşım da yine şöyle belirtilebilir: ‘Doğrusal Perspektif’ paralel çizgiler uzakta birleşiyor gibi görünür. Tasarımcılar derinlik yanılsamasını artırmak için arka planı boyayabilir veya sahne düzenleyebilir, böylece sahnenin olduğundan daha geniş veya daha derin görünmesini sağlayabilirler. Aydınlatma ve Gölgeler: Aydınlatma ve gölgelerin stratejik kullanımı üç boyutluluk hissi yaratarak düz yüzeylerin daha dokulu ve dinamik görünmesini sağlayabilir. Boyut ve Çakışan İpuçları: Daha büyük görünen veya diğerleriyle örtüşecek şekilde konumlandırılmış nesnelere daha yakın olarak algılanır. Tasarımcılar düz bir sahnede derinlik hissi yaratmak için bu ipuçlarını kullanırlar (Wagemans & Ark, 2012). Gölgeler, vurgular ve perspektifin tümü gözü yanıltabilir. Renklerin çevrelerindeki renklerden etkilendiğini anlamak da önemlidir. Yeşil, mavinin yanındayken kırmızının yanında olduğundan farklı bir his verir. Işığın sahneyle nasıl etkileşime girebileceğinin bir örneği olarak Japhy Weideman'ın Shakespeare'in “Macbeth” adlı oyununa yapılmış olan ışık tasarımı örnek verilebilir.

Görsel 3: Japhy Weideman'dan, Macbeth oyunu için ışık tasarımı, 2018.

Kaynak: <https://mxhuntermass.medium.com/psychology-and-theatre-eb2b58c866f> Erişim Tarihi: 11.03.2024

Buna ek olarak başka bir yaklaşımda; rengin algı ve duygu üzerinde güçlü bir etkisi olduğudur. Bu açıdan rengin sahne tasarımında çok önemli bir araç haline getirir: Bu noktada temel iki öğe mevcuttur. Bunlar, sıcak ve soğuk renklerdir. Sıcak renkler (kırmızılar, turuncular) enerji ve aciliyetle ilişkilendirilirken, soğuk renkler (maviler, yeşiller) sakinlik ve dinginliği çağırır. Tasarımcılar izleyicinin farklı sahnelere vereceği duygusal tepkiyi etkilemek için renk paletlerini kullanır. Bu bilgilere ek olarak ‘Renk Kontrastı ve Görünürlük de önemli bir unsurdur. Öğeler arasındaki yüksek kontrast, onların öne çıkmasına yardımcı olur ve dikkati sahnenin önemli yönlerine odaklamak için kullanılabilir. Tersine, düşük kontrast, arka plan öğelerine uygun, daha uyumlu ve bütünlüklü bir görünüm yaratır. Tiyatro sahnesi tasarımcıları, algısal psikolojinin bu ilkelerini uygulayarak, yalnızca anlatıyı desteklemekle kalmayıp aynı zamanda izleyiciyi duygusal ve duygusal düzeyde meşgul eden deneyimler yaratabilirler.

İzleyicilerin sahne ortamını nasıl algıladıklarının dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi, tasarımcıların daha sürükleyici ve etkili teatral deneyimler yaratmasına olanak tanır.

SONUÇ

Sahne tasarımında mekânsal psikoloji, teatral deneyimi geliştirmek için önemli bir potansiyele sahip, gelişen bir alandır. Sahne tasarımcıları, mekânsal tasarım ilkelerini psikolojik içgörülerle bütünleştirerek daha sürükleyici ve duygusal açıdan yankı uyandıran anlatılar yaratabilirler. Teatral atmosferdeki mekân manipülasyonunun izleyici katılımı ve duygusal tepkiler üzerinde derin bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Sahne tasarımında mekânsal psikolojinin önemli bir yönü de bireylerin kişisel ve sosyal alanı nasıl algıladığı ve bunlarla nasıl etkileşime girdiğinin incelenmesidir. Bu kavramda Tiyatro uygulayıcıları, sahne tasarımındaki unsurları stratejik olarak manipüle ederek, seyircinin karakterlere ve onların ilişkilerine ilişkin algısını etkileyebilir ve performans alanı içinde belirli duygusal atmosferler yaratabilir. Ayrıca aydınlatma, set tasarımı ve ses gibi mekânsal unsurların kullanımı da izleyicinin psikolojik ve duygusal deneyimlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynayabilir. Bu noktada, ışıklandırmanın stratejik yerleşimi farklı ruh halleri ve odak noktaları yaratarak izleyicinin dikkatini ve duygusal tepkilerini yönlendirebilir. Benzer şekilde setin tasarımı, karakterler ve anlatı hakkında bilgi aktarabilir, aynı zamanda izleyicinin mekânsal yönelimini ve hikayeye olan duygusal bağını da etkileyebilir. Sahne tasarımında mekânsal psikoloji, izleyici katılımını ve duygusal tepkileri artırmanın yanı sıra anlatının genel tutarlılığına ve etkisine de katkıda bulunabilir. Tiyatro uygulayıcıları, performans ortamının mekânsal dinamiklerini dikkatli bir şekilde göz önünde bulundurarak, izleyicilerde derin yankı uyandıran daha uyumlu ve ilgi çekici hikâye anlatma deneyimleri yaratabilirler. Sahne tasarımında mekânsal psikoloji alanı gelişmeye devam ettikçe, teatral manzarayı zenginleştirme ve geleneksel hikâye anlatımının sınırlarını zorlayan yenilikçi yapımları teşvik etme devam edecektir. Tiyatro uygulayıcıları, psikolojik ve duygusal deneyimleri etkilemek için mekânsal tasarımın gücünden yararlanarak, izleyicilerle daha derin bir düzeyde bağlantı kuran daha incelikli, sürükleyici ve duygusal açıdan ilgi çekici anlatılar yaratabilirler.

KAYNAKÇA

- Barkas, N. (2019). The Contribution Of The Stage Design To The Acoustics Of Ancient Greek Theatres. *Acoustics*, 1(1), 337-353. <https://doi.org/10.3390/acoustics1010018>
- Boztepe M, P. (2021). Kartografi ve Fotoğraf Sanatı Diyalogu Bağlamında Psikocoğrafya Olgusu. *STAR Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 33-41.
- Chater, N. (1996). Reconciling simplicity and likelihood principles in perceptual organization. *Psychological Review*, 103(3), 566-581. <https://doi.org/10.1037/0033-295x.103.3.566>
- Donderi, D. Visual complexity: a review. *Psychol Bull.* 2006 Jan;132(1):73-97. doi: 10.1037/0033-2909.132.1.73. PMID: 16435958.
- Foroughi, B, Shah, K. A. Mohammad., R, T., & Iranmanesh, M. (2019). The effects of peripheral service quality on spectators' emotions and behavioural intentions. *International Journal of Sports Marketing and Sponsorship*, 20(3), 495-515. <https://doi.org/10.1108/ijms-08-2018-0082>
- Fuller, D. & Magerko, B. (2011). Shared mental models in improvisational theatre. *Proceedings of the 8th ACM Conference on Creativity and Cognition*. <https://doi.org/10.1145/2069618.2069663>
- Gao, Y. (2019). Embedding Gestalt Principles to Hierarchical Distance Dependent Nonparametric Bayesian Model for Video Segmentation. 2019 3rd International Symposium on Autonomous Systems (ISAS), 1-6. <https://doi.org/10.1109/ISASS.2019.8757719>.
- Gifford, R. (2011). The dragons of inaction: psychological barriers that limit climate change mitigation and adaptation.. *American Psychologist*, 66(4), 290-302. <https://doi.org/10.1037/a0023566>
- Goldstone, R. (2017). Perceptual learning. *Current Biology*, 27, R631-R636. <https://doi.org/10.1016/j.cub.2017.05.053>.
- Harris, L. C. & Ezeh, C. (2008). Servicescape and loyalty intentions: an empirical investigation. *European Journal of Marketing*, 42(3/4), 390-422. <https://doi.org/10.1108/03090560810852995>
- Howard, T. S.J., Culley, S. J., & Dekoninck, E. (2008). Describing the creative design process by the integration of engineering design and cognitive psychology literature. *Design Studies*, 29(2), 160-180. <https://doi.org/10.1016/j.destud.2008.01.001>

- Kumar, D. S., Purani, K., & Sahadev, S. (2013). Conceptualising visual servicescape aesthetics: an application of environmental psychology. *The Marketing Review*, 13(4), 347-376. <https://doi.org/10.1362/146934713x13832199716778>
- Nicholson, R. A., Houle, T. T., Rhudy, J. L., & Norton, P. J. (2007). Psychological risk factors in headache. *Headache: The Journal of Head and Face Pain*, 47(3), 413-426. <https://doi.org/10.1111/j.1526-4610.2006.00716.x>
- Sawitri, D. R., Hadiyanto, H., & Hadi, S. P. (2015). Pro-environmental behavior from a socialcognitive theory perspective. *Procedia Environmental Sciences*, 23, 27-33. <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2015.01.005>
- Silva, J., Ferreira, P., Coimbra, J., & Menezes, I. (2017). Theater and psychological development: assessing socio-cognitive complexity in the domain of theater. *Creativity Research Journal*, 29(2), 157-166. <https://doi.org/10.1080/10400419.2017.1302778>
- Steg, L. & Vlek, C. (2009). Encouraging pro-environmental behaviour: an integrative review and research agenda. *Journal of Environmental Psychology*, 29(3), 309-317. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2008.10.004>
- Stern, P. C. (2000). New environmental theories: toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of Social Issues*, 56(3), 407-424. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00175>
- Xu, J., Zhu, Lei. Y., & Wang, H B. (2018). Research characteristics and status on environmental psychology: a bibliometric and knowledge mapping analysis. *E3S Web of Conferences*, 38, 01020. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/20183801020>
- Verstegen, I. (2007). Rudolf arnheim's contribution to gestalt psychology.. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 1(1), 8-15. <https://doi.org/10.1037/1931-3896.1.1.8>
- Wagemans, J., Elder, J., Kubovy, M., Palmer, S., Peterson, M., Singh, M., & Heydt, R von der. (2012). A century of Gestalt psychology in visual perception: I. Perceptual grouping and figure-ground organization.. *Psychological bulletin*, 138 6, 1172-217. <https://doi.org/10.1037/a0029333>.
- Zhao, Y., Zhan, Q., & Xu, T. (2022). Biophilic design as an important bridge for sustainable interaction between humans and the environment: based on practice in chinese healthcare space. *Computational and Mathematical Methods in Medicine*, 2022, 1-14. <https://doi.org/10.1155/2022/8184534>